

1.10.2020

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

KELAN VALTUUTETTUJEN TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 2019

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuunalaan kuuluu sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön valmistelu. Kansaneläkelaitoksen yhtenä tehtävänä on sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön toimeenpano eri etuuslakien mukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sosiaaliturvaa koskevaa lainsäädäntöä yhteistyössä Kansaneläkelaitoksen kanssa, mutta Kansaneläkelaitoksen toimintaan ja etuuksien toimeenpanoon sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole toimivaltaa ottaa kantaa.

Kansaneläkelaitoksen valtiosääntöoikeudellinen erityisasema perustuu perustuslain 36 §:ään, jonka perusteella eduskunta valitsee valtuutetun valvomaan Kansaneläkelaitoksen hallintoa ja toimintaa. Tästä erityisasemasta johtuen Kela on erillään valtioneuvoston ja ministeriöiden alaiseen viranomaiskoneistoon kuuluvista ohjaus- ja valvontasuhteista.

Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittävän parlamentaarinen työryhmän asettaminen

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut asettivat helmikuussa 2018 asiantuntijaryhmän selvittämään Kansaneläkelaitokseen liittyvää lainsäädäntöä, valvontaa, asemaa ja toimi-valtasuhteita. Valtuutettujen asettama asiantuntijaryhmä luovutti selvityksensä valtuutetuille 25.9.2018. Selvitysryhmä ottaa raportissaan kantaa Kelan pääjohtajan ja johtajien nimittämiseen sekä Kelan hallituksen kokoonpanoon ja tehtäviin. Selvitysryhmä piti tärkeänä, että Kelan toimialalla toimivien ministeriöiden ohjausta vahvistetaan. Ryhmä esitti selvitettäväksi, onko ohjaussuhteen vahvistaminen mahdollista ilman Kelan perustuslaillisen aseman muutosta.

Kelan hallitus on käsitellyt Kelan ohjausjärjestelmän uudistamistarpeita vuodesta 2018 alkaen ja teki keväällä 2019 linjaukset niistä. Hallitus otti kantaa muun muassa Kelan pääjohtajan ja johtajien nimittämiseen, Kelan hallituksen valintaan ja kokoonpanoon sekä tehtäviin. Kelan hallitus linjasi 26.2.2020 kokouksessaan, että kehittämistä tulisi jatkaa aiemmin tehtyjen linjausten mukaisesti ja mahdollisimman nopeasti etenkin teknisempien muutostarpeiden osalta.

Kansaneläkelaitoksen valtuutetut käsitelivät asiaa 28.4.2020 yleiskokouksessa. Valtuutetut kannattivat edelleen, että asian jatkotyöstämiseen asetettaisiin parlamentaarinen työryhmä. Lisäksi valtuutetut linjasivat, että asian jatkokäsittely tulisi porrastaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa käsiteltäisiin Kansaneläkelaitosta koskevaan lakiin liittyvät teknisluonteiset muutosehdotukset. Toisessa vaiheessa selvitettäisiin, voidaanko ja miten Kansaneläkelaitoksen toimialalla toimivien ministeriöiden ohjausta vahvistaa ilman Kelan perustuslaillisen aseman muutosta, Kelan hallituksen toimikausi, kokoonpano ja tehtävät, pääjohtajan ja johtajien nimittäminen sekä toimikausi ja mahdolliset muut parlamentaarisessa työryhmässä esille nousevat kysymykset. Kolmannessa vaiheessa selvitettäisiin Kansaneläkelaitoksen valtiosääntöoikeudellinen asema.

Kansaneläkelaitoksen erityisen perustuslaillisen aseman vuoksi merkittäviä Kansaneläkelaitosta koskevia muutoksia tulee valmistella parlamentarisessa työryhmässä, johon eduskuntaryhmät nimeävät edustajansa. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettamassa parlamentaarisen työryhmän, jonka tavoitteena on selvittää Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön muutostarpeita.

Kelan toimintakulut

Kelan sosiaaliturvarahastojen toimintakulut koottiin yhdelle momentille vuodesta 2016 lukien. Koska Kansaneläkelaitoksen toimintamenomomentti on kaksivuotinen siirtomääräraha, normaalitilanteessa momentti antaa liikkumavaraa resurssien ja palvelutason vaihtelujen tasaamiseen. Kansaneläkelaitoksen toimintamenojen tilanne on kuitenkin ollut viime vuosina haastava. Toimintamenojen kasvua on erityisesti aiheuttanut perustoimeentulotuen siirto Kelalle ja sen kasvavat hakemusmäärät. Viime aikoina koronapandemiasta ja työttömyyden kasvusta aiheutuvat hakemusmäärien lisääntyminen ja hallitusohjelman tuomat muutokset ja muut vaatimukset (perhevapaauudistus, kokeilut, tiedonhallintalaki, toisiolaki) ovat vaikuttaneet toimintamenojen mitoitukseen.

Vuonna 2018 valtio rahoitti Kelan toimintamenoja noin 330 milj. eurolla, vuonna 2019 noin 393 milj. eurolla ja vuonna 2020 noin 481 milj. eurolla. Lisäksi Kela käytti vuonna 2018 noin 10 milj. euroa vuodelta 2017 säästyvää toimintamenojen siirtomäärärahaa. Vuoden 2018 toimintamenojen nopea kasvu aiheutti sen, että vuodelta 2018 jäi toimintamenojen ylijäämää vain 0,5 milj. euroa, joka siirtyi käytettäväksi vuodelle 2019. Vuonna 2019 toteutettujen säästötoimenpiteiden sekä Kelalle myönnetyn lisätalousarvion myötä Kelalle jäi 20 milj. euroa toimintamenojen ylijäämää siirrettäväksi vuodelle 2020. Vuonna 2020 Kelan toimintamenot ovat kasvaneet edelleen ja valtion osuuden ylijäämää arvioidaan jäävän siirrettäväksi vajaa 9 milj. euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pyrkii toiminnallaan turvaamaan riittävän rahoituksen sosiaaliturvaetuuksien toimeenpanotehtävän hoitamisessa. Kun varat on Kansaneläkelaitokselle myönnetty, niiden oikea kohdentaminen ja tämän myötä hakemuskäsittelyn ja palvelun varmistaminen kuuluu Kansaneläkelaitokselle.